

Satul Sălăjean[®]

Supliment al revistei

Caiete Silvane

Revistă de cultură

ISSN-L = 1454-3028

on-line: ISSN 2247-7365

Adresa redacției: Zalău, Strada Unirii nr.7, Sălaj, România
Tel./fax 0260/612870

e-mail: caietesilvane@yahoo.com

www.caietesilvane.ro

Revistă de cultură editată de Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, sub egida Consiliului Județean Sălaj, a Consiliului Local și Primăriei Municipiului Zalău. Supliment al revistei "Caiete Silvane", realizat cu ocazia ediției a V-a a manifestării "Satul Sălăjean. Resursă. Inițiativă. Acțiune. Dezvoltare", septembrie 2011.

Redactor responsabil al suplimentului: Daniel Săuca
Tehnoredactare: Marius Soare

Responsabilitatea pentru opiniile și calitatea materialelor publicate revine în întregime autorilor.
Nu primim la redacție decât materiale culese în format electronic, cu respectarea normelor ortografice în vigoare.

Revista "Caiete Silvane"
este membra a Asociației Publicațiilor Literare
și Editorilor din România (APLER).

Tiparul realizat la Tipografia
Color Print Zalău,
Str. 22 Decembrie 1989, nr. 66, Sălaj,
tel./fax 0260-661752

SUMAR

Tiberiu Marc, "Satul Sălăjean" la Porolissum p.3

Corina Dura, Satul Subcetate între tradiție și modernitate pp. 6-7

Augustin Câmpean, Veșnicia „va muri” la sat? pp.8-10

Petru Galiș, Pria – 530 de ani pp. 11-13

Györfi – Deák György, Decana de vârstă pp. 14-15

Gabriela Enghes și Tudor Augustin, Știați că... Biseriçuța de lemn de la Mănăstirea Nicula își are originile în satul Gostila? pp.16-18

Augustin Mocanu, Despre colindat și colinde pp.31-35

Viorica Brândaș, Sat în care m-am născut... p.35

Camelia Burghеле, Sărbătoarea - un timp al primenirii sufletești și trupești pp.36-40

Gavril Neaga, Iuturi din Drighiu pp.41-44

Foto **coperta I**: Meșteri și artiști populari sălăjeni în fața casei din Mierța de la Complexul național muzeal Astra din Sibiu, august 2011.

Foto **coperta II**: Obiceiuri tradiționale păstrate cu grijă la Ciumărna de Ileana Grațiana Pop și grupul Poiana.

Foto **coperta III**: Interior de casă țărănească din satul Plesca, comuna Cizer, familia Gârdan, foto Sergiu Prian

Foto **coperta IV**: Cărți apărute la Editura "Caiete Silvane".

Fotografii realizate de Daniel Săuca și Cristian Moldovan.

Abonează-te la

Caiete Silvane*

Revista lunară de cultură a județului Sălaj

Abonament revistă
3 lei/lună; 36 lei/an

Abonament revistă + carte
(apărută la Editura Caiete Silvane)
7 lei/lună; 84 lei/an

Centrul de Cultură și Artă al județului Sălaj

*Prin oficiile poștale și factorii poștali, prin Damco sau prin redacție (0260-612870).

Putem avea un adevărat produs turistic: „Satul Sălăjean” la Porolissum

■ *Porolissum este o marcă a identității noastre locale* ■ *Această identitate o completăm cu autenticul tradițional sălăjean* ■ *Pentru prima dată, „Satul Sălăjean” devine o manifestare regională*

Cea de-a V-a ediție a evenimentului „Satul sălăjean. Resursă. Inițiativă. Acțiune. Dezvoltare” va avea loc sâmbătă, 3 septembrie și duminică, 4 septembrie 2011, la Complexul Arheologic „Porolissum” din Moigrad. Organizator: Consiliul Județean Sălaj. Sponsor: TenarisSilcotub. Parteneri: Camera Agricolă a Județului Sălaj, Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, Asociația Patronală a Producătorilor de Pălincă Naturală din Județul Sălaj, Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău, Niște țărani, Avias Transilvania, EuroLines. Parteneri media: Graiul Sălajului, Magazin Sălăjean, Sălăjeanul, Focus TV, Radio Transilvania, Radio Cluj, TVR Cluj.

Pentru prima dată, evenimentul are loc în amfiteatrul Castrului Roman de la Porolissum, Moigrad, pentru că Porolissum este o marcă a identității noastre locale, iar prin acest eveniment încercăm să-i aducem, în completare, autenticul tradițional sălăjean. O combinație pe care noi ne-am gândit să o creștem, să ajungem la un adevărat produs turistic: „Satul Sălăjean la Porolissum”. Ne dorim ca pe viitor să-l extindem la trei zile, cu „vânzarea” lui prin agenții de turism și tot ceea ce ține de acest aspect.

Ediția din acest an a „Satului Sălăjean” depășește mai consistent granițele județului, extinzându-se la nivel regional, iar o parte a evenimentului va fi transmis în direct de TVR Cluj, în cadrul emisiunii „Vine Cluju’ pe la noi!” realizată de Sergiu Vitalian Vaida. Câteva dintre ingredientele evenimentului: concursuri de curățat ceapă, de vorovit ca pe la noi și de pălincă din Sălaj (înscrierile vor fi făcute de „Nănașii” de la Jibou, Liviu Petriș și Marcel Mureșan), bucătărie sălăjeană de

la romani până în zilele noastre, pictură pe piatră, împletituri de nuiele, târg de meșteșuguri și produse tradiționale, cântec și joc popular sălăjean, comunități locale sălăjene, prezentarea de produse tradiționale din bucătăria sălăjeană, între care: pecie, cârnați de casă, pâine tradițională, fiind organizat un târg al produselor tradiționale sălăjene.

Asigurăm publicului, și sâmbătă, și duminică, transport gratuit la Complexul Arheologic Porolissum. Plecarea spre Castru va avea loc din fața Consiliului Județean Sălaj la orele 12 și 13, iar întoarcerea spre Zalău, la ora 20.

Dorim ca prin astfel de manifestări, mediul rural să se dezvolte, folosindu-se de resursele pe care le are, dar fără a renunța la identitatea pe care și-a câștigat-o de-a lungul vremii. Rolul Consiliului Județean Sălaj este de a aduce împreună artiști, meșteșugari, producători și consumatori, pentru a se cunoaște unii pe alții. Cum spuneam, „Satul Sălăjean” se extinde la nivel regional, și prin participarea unor membri ai Asociației Meșterilor Popolari din județul Cluj. În plus, pentru prima dată de când organizăm acest eveniment, va exista și o transmisiune în direct pe un important post de televiziune, care nu este altceva decât o altă formă de sprijin pentru antreprenorii sălăjeni.

Tiberiu MARC,
Președintele
Consiliului Județean Sălaj

CONSILIUL JUDEȚEAN SĂLAJ

vă invită la evenimentul

SATUL SĂLĂJEAN

ediția
a V-a**Resursă
Inițiativă
Acțiune
Dezvoltare****Complexul Arheologic POROLISSUM, Moigrad
3-4 septembrie 2011****Sâmbătă, 3 Septembrie 2011, orele 12.30 - 20.00****VINE CLUJU' PE LA NOI!****emisiune în direct** **Cântec și joc sălăjean** **Pecie, cămași de casă, pâine tradițională și târg de produse tradiționale sălăjene** **Bucătărie sălăjeană: de la romani la sălăjeni** **Pictură pe piatră, Împletituri de nulele și târg de meșteșuguri din Transilvania** **Comunități locale sălăjene**

Organizatorii asigură transportul gratuit prin curse speciale cu plecare din fața Consiliului Județean Sălaj către Complexul Arheologic Porolissum - Moigrad la orele: 12.00 și 13.00, retur: orele 20.00

Duminică, 4 Septembrie 2011, orele 14.00 - 20.00**UN SAC DE CEAPĂ!...CĂ-I DE PUS PE IARNĂ!****"NĂNAȘII" VĂ ÎNSCRU LA CONCURSURI****CONCURS DE CURĂȚAT CEAPĂ****CONCURS DE VOROVIT CA PE LA NOI!****CONCURS DE PĂLINCĂ DIN SĂLAJ**

- **Pecie, cămași de casă, pâine tradițională și târg de produse tradiționale sălăjene**
- **Cântec și joc sălăjean**
- **Bucătărie sălăjeană: de la romani la sălăjeni**
- **Pictură pe piatră, Împletituri de nulele și târg de meșteșuguri din Transilvania**
- **Comunități locale sălăjene**

Organizatorii asigură transportul gratuit prin curse speciale cu plecare din fața Consiliului Județean Sălaj către Complexul Arheologic Porolissum - Moigrad la orele: 13.30 și 15.00, retur: orele 20.00

Organizator: CONSILIUL JUDEȚEAN SĂLAJ**Sponsor:** **Tenaris Silcotub****Parteneri:** Camera Agricolă
a Județului Sălaj Centrul de Cultură și Artă
a Județului Sălaj Asociația Paternală a producătorilor
de pătuc natural din
județul Sălaj MĂSELELE AȘEZĂRII
DIN ISTORIA SĂLAJULUI

Niste Brani

EURO LINES

Parteneri media:

Gazeta Sălajului

Măselele Sălajului

Sălajeanul

Sălajeanul

FOCUS TV

TVR CLUJ

RADIO CLUJ

Sâmbătă, 3 septembrie 2011 - Complexul Arheologic Porolissum - Amfiteatru

12:30 - 13:00

Hai în Sat cu voie bună!

13:05 - 14:40

Vine Cluju' pe la noi! emisiune în direct

14:45 - 15:00

Satul Sălăjean 2011, ediția a 5-a - deschidere

15:00 - 20:00

- **Cântec și joc sălăjean:** interpreți și ansambluri folclorice din Sălaj
- **Pecie, cârnați de casă, pâine tradițională, murături:** târg de produse tradiționale sălăjene
- **Bucătăria sălăjeană:** de la romani la sălăjeni (demonstrații practice și comercializare mâncăruri romane, evreiești, slovacesti, ungurești și românești)
- **Împletituri nulele, pictură pe piatră, sculptură în lemn și corn de bovine, cusătorie tradițională, clopărit, olărit și ceramică tradițională:** târg de meșteșuguri transilvănene
- **Comunități locale sălăjene**

Duminică, 4 septembrie 2011 - Complexul Arheologic Porolissum - Amfiteatru

14:00 - 16:00

- **Cântec și joc sălăjean:** interpreți și ansambluri folclorice din Sălaj
- **Pecie, cârnați de casă, pâine tradițională, murături:** târg de produse tradiționale sălăjene
- **Bucătăria sălăjeană:** de la romani la sălăjeni (demonstrații practice și comercializare mâncăruri romane, evreiești, slovacesti, ungurești și românești)
- **Împletituri nulele, pictură pe piatră, sculptură în lemn și corn de bovine, cusătorie tradițională, clopărit, olărit și ceramică tradițională:** târg de meșteșuguri transilvănene
- **Comunități locale sălăjene**

16:00 - 16:30

Un sac de ceapă! Că-i de pus pe iarnă! (concursuri)

Concurs de curățat ceapă: cea mai multă ceapă (gr./kg) curățată în 10 minute

- *noi dăm ceapa, voi încercați să curățați cât mai multă
- *participanții sunt invitați să-și aducă și să utilizeze instrumente personale de curățat ceapa, cele cu care se simt cel mai confortabil
- *premier primele trei locuri iar toți participanții păstrează ceapa curățată
- *Înscrieri și desfășurare la stand

Concurs de vorovit ca-n Sălaj!

- *cele mai multe regionalisme cunoscute și rostite în 3 minute; animatori *Nănașii*
- *Înscrieri la stand și desfășurare pe scenă

16:30 - 18:00

Ne-am aflat NĂNAȘII... SĂLĂJENI!

Momente umoristice și PREMIIILE SATUL SĂLĂJEAN 2011

18:00 - 20:00

- **Cântec și joc sălăjean:** interpreți și ansambluri folclorice din Sălaj
- **Pecie, cârnați de casă, pâine tradițională, murături, preparate din lapte de capră, fructe și legume** la târgul de produse tradiționale sălăjene
- **Bucătăria sălăjeană:** de la romani la sălăjeni (demonstrații practice și comercializare mâncăruri romane, evreiești, slovacesti, ungurești și românești)
- **Împletituri nulele, pictură pe piatră, sculptură în lemn și corn de bovine, cusătorie tradițională, clopărit, olărit și ceramică tradițională și multe alte meșteșuguri** la târgul de meșteșuguri din Transilvania
- **Comunități locale sălăjene**

CONDIȚII DE TRANSPORT: Organizatorii asigură transportul gratuit prin curse speciale cu plecare din fața Consiliului Județean Sălaj către Complexul Arheologic Porolissum - Moigrad:

Sâmbătă 3 septembrie 2011: orele 12.00 și 13.00; retur 20.00

Duminică 4 septembrie 2011: orele 13.30 și 15.00; retur 20.00

Satul Subcetate între tradiție și modernitate

Satul Subcetate se află situat la poalele Munților Plopișului, în zona etnografică Barcău, Jud. Sălaj.

„Un baci Flore cu plete cernite de ani grei.

Povestește multe întâmplări la gura sobei.”

Acest baci Flore, este Flore Coratorului, care la acei 85 de ani ai săi ne dezvăluie misterul cetății la poalele căreia se află satul și de la care-i vine și numele, dar își amintește și de felul cum tinerii de altădată își petreceau timpul liber.

El spune că în urmă cu 50-60 de ani tinerii din satul Subcetate, pentru sfârșitul de săptămână sau zilele de sărbători de peste săptămână aveau ca mijloc de manifestare a sentimentelor de bucurii, de dragoste, de prietenie, de revedere –danțul.

Danțul se organiza în locuri „special amenajate”, case ale țăranilor pe care aceștia le construiau dar nu reușiseră să le termine. Erau acoperite dar nu aveau uși și geamuri.

Proprietarul dădea voie tinerilor să organizeze danțul în casa lui, ca prin joc pământul care era proaspăt în interior să fie bătătorit, operațiune care se numea DRIPILEȘTE.

Tinerii aveau obiceiul să spună:

„Măi, duminica viitoare o să facem dansul la Miculae Bumbii pentru că vre dripilește!”

Danțul îl organizau 2-3 tineri care angajau ca muzicant, chiar în ziua danțului, un cetățean de etnie romă din cătunul Cerăt, vecin cu satul Subcetate.

Pentru plata muzicantului aproximativ 25-30 lei se adunau bani: de la feciori 2-3 lei, iar de la fete 1-2 lei în funcție de numărul de participanți.

Jocul începea pe la ora 13:00-14:00 și ținea până la asfințitul soarelui deoarece

când se aprindea lampa fetele trebuiau să fie în casă dacă nu erau date afară de părinți. La dans tinerii erau îmbrăcați în costume populare.

Fetele aveau poale și spăcel din pânză țesută în casă. Se urzea un fir de tort de tort de cânepă și unul de misir și se bătea un fir de bumbac (cele mai gazdă) sau fir de tort (cele mai sărace). Materialele pentru zadie și batic și-l cumpărau. În picioare purtau sandale cu o curea, opinci sau chiar desculțe(vara).

Băieții purtau cămașă de pânză cu pieptar și pumnari brodați. Purtau pantaloni de pânză sau gaci de 8 lați. Pânza din pantaloni se făcea din tort de sac care jumătate se vopsea cu coaja de arin sau GALASCĂU (praf de cumpărat). Se urzea un fir de tort vopsit și unul nevopsit și se „bătea” tot tort. Ieșea o stofă cu „coște” sau cu carouri. Din aceasta se făceau pantalonii.

În cap purtau pălărie de păr sau paie, iar în picioare opinci sau bocanci cu talpă de lemn.

Deși danțul ținea câteva ore, din cauza faptului că erau vremuri foarte grele erau tineri care nu reușeau să joace mai mult de două danțuri pentru că din cauza foamei li se făceau rău.

La danț veneau și „VIDIGANII”, adică perechi de fete și băieți din satele vecine care erau primiți cu respect de tinerii gazdă. Problema era „omenirea” adică ospătarea acestora. Totuși se făceau eforturi de către organizatori sau tinerii care-i cunoșteau mai bine, ca acești vidigani să fie serviți să se simtă bine. Li se cumpăra țuică și vin de la persoanele din sat care aveau aceste produse.

La danț uneori fetele veneau însoțite de mamele lor ca să vadă care feciori le joacă fata. Dacă-i plăcea băiatul, zicea fetei să-l invite pe la ei pe acasă.

La asfințitul soarelui când danțul se termina și muzicantul pleca, unii feciori care aveau o relație mai serioase cu o fată o conduceau pe aceasta acasă, iar ceilalți mai rămâneau să mai povestească la un pahar de băutură, dacă-l aveau.

În postul Crăciunului, tinerii ca să se poată întâlni organizau **habă, fostoire** sau **clacă**.

În **habă** fetele coseau sau torceau fuio-
rului de cânepă adus de acasă, iar feciorii se jucau de-a „puricele”, sau mai obișnuiau să fure fusul fetelor și i-l dădeau fetei doar în momentul în care-l săruta. Fata nu vroia să meargă acasă fără fus fiindcă maică-sa o certa că n-a fost harnică în habă, și astfel trebuia să-i facă pe plac băiatului.

La **fostoire** fetele nu mai torceau ci descondeau pene oferite de gazdă. Din pene gazda făcea perne sau dune pentru a le da de zestre dacă avea fete sau pentru a le folosi în casă. Feciorii jucau aceleași jocuri.

La **clacă** se aduceau fuioare de cânepă de către gazdă și fetele torceau fuioarele acesteia. Când claca se termina toate fuioarele erau toarse. Ca semn de mulțumire gazda pregătea o masă pentru participanți, servându-se sarmale și colac.

Clacă sau fostoire nu se mai organi-
zează în sat, haba este singurul obicei care se mai păstrează dar nu de tinerii satului ci de copiii de la școala din localitate. „**În habă la nană Floare**” este o șezătoare care păstrează cu sfințenie acest obicei cu tot ce-i aparține: cusut, tors, dăpănat, jocurile-
Puricele și Plăcinta, furatul fusului și, nu în ultimul rând, danțul.

În postul Paștelui, serile nu se prea întâlneau pentru că fetele aveau de țesut. Duminica și în sărbători se întâlneau la Fogodău (un loc care nu aparținea vreunui cetățean din sat) unde se jucau cu mingea „De-a laptă”.

Pentru că în prima zi de Paști nu se organiza danț, tinerii mergeau la „Cetate”. Este vorba despre ruinele cetății la poalele căreia se află satul și care a aparținut familiei Banfy.

Aici tinerii duceau ouă vopsite, carne, cozonac. Se mânca la grup.

Tinerii povesteau și se mai jucau „Orbuț” și „Plăcintă”

Orbuț

Se punea un par la distanță de 15-20 de metri iar în par se punea un ban de oarecare valoare

Un tânăr era legat la ochi cu o năframă, se învârtea de 3 ori, iar apoi i se cerea să meargă la par și să-l lovească cu un băț.

Dacă nu reușea să ajungă la păr, cum se întâmpla de cele mai multe ori, i se dădea o pedeapsă, iar dacă-l lovea banul era al lui.

Plăcinta

În special fetele aduceau de acasă câte o plăcintă pentru acest joc.

Plăcinta era umplută cu dulceață de prune și în interiorul ei se afla un ban de o anumită valoare care a fost pus acolo înainte de a fi coaptă.

Se alegeau 2 tineri cărora li se arăta un ban identic cu cel din plăcintă. Erau legați cu mâinile la spate și li se dădea să mănânce din plăcintă amândoi odată.

Câștiga cel care a găsit banul din plăcintă.

Jocul era hazliu și pentru felul în care arătau cei doi tineri la final.

Aici veneau și feciori și fete din satele vecine. Se legau adevărate prietenii care uneori durau o perioadă foarte mare de timp.

Și spune baci Flore că din vremi de vechime

E un obicei păstrat de tinerime:

Să-și jure-n cetate o dragoste mare

Și care ca piatra rămâne de tare

Nicicând nu se sfârșește

Mereu înmugurește

Rămâne de-a pururi mai mare ca ura

Din multe ispite n-o sfărma nici una.

Într-adevăr circula în acea perioadă un zvon că cei care se ndrăgostesc acolo nu se mai despart niciodată.

Înv. Corina DURA

Școala Subcetate

Veșnicia „va muri” la sat?

■ Fără tradiții și fără credință, satul nu mai este sat ■ Nu sunt singurul care constat, cu durere, că satul nu mai este ceea ce a fost ■ Unii vor spune că e firească această schimbare, căci trăim alte vremuri, avem altă mentalitate și avem alt viitor. Adevărul e spus însă numai pe jumătate

Pe unii s-ar putea să-i surprindă titlul acestui articol, mai ales ținând cont de faptul că suntem familiarizați cu deja consacrată sintagmă a lui Lucian Blaga care spune că: „veșnicia s-a născut la sat”. A vorbi despre o veșnicie care moare, pare la prima vedere un paradox. Cu toate acestea însă constatăm fiecare în parte că, pe zi ce trece, satul pierde ceea ce are el mai de preț, își pierde frumusețea arhaică, obiceiurile, trăirea și tradiția ancorate în credință. Fără tradiții și fără credință, satul nu mai este sat. Poate să fie o așezare rurală cochetă, modernă sau uitată de lume, dar fără viață. Viața satului constă în tradiția și obiceiurile locului trăite pe viu, în frumusețea și buna-cuviință a lor, adăpate din credință în Dumnezeu și în dănuirea acestui neam românesc.

Satul trebuie să-și aibă farmecul său, trebuie să aibă acel „aparte” care să te atragă, să te facă să părăsești aglomerația urbană și să te aducă într-o altă stare, în starea în care să simți că e totuși altceva, să-ți vii în sine, să ai sentimentul și numai pentru câteva momente, că trăiești cu adevărat. Mulți, poate, s-au născut sau și-au trăit copilăria la sat, iar acest lucru nu este ofensator ci din contră unul ce i-a marcat pozitiv în evoluția ulterioară a vieții lor, iar peste timp, întoarcerea în lumea satului, poate însemna o regenerare sufletească după care omul contemporan tânjește din ce în ce mai mult. Am observat cu toții, că deși multe din evenimentele petrecute de-a lungul vieții

s-au șters din memoria noastră, putem lesne constata că tot ceea ce ne-a marcat copilăria a rămas viu în simțirea și în trăirea noastră. L. Blaga, pe care l-am amintit la început, spunea: „Copilăria petrecută la sat mi se pare singura mare copilărie. Copilăria și satul se întregesc reciproc alcătuind un întreg inseparabil. S-ar putea vorbi chiar despre o simbioză între copilărie și sat, o simbioză datorită căreia fiecare din părți se alege cu un câștig. Căci, pe cât de adevărat e că mediul cel mai potrivit și cel mai fecund al copilăriei e satul, pe atât de adevărat e că și satul la rândul lui își găsește suprema înflorire în sufletul copilului”. Sunt convins de faptul că nostalgia copilăriei, a obiceiurilor, a oamenilor și a locurilor din satul natal este cea care reaprinde an de an dorința reîntoarcerii la obârșii. Pentru aceasta vin „fiii Bănișorului” acasă, pentru a trăi câteva momente în care să se regăsească pe ei cei de altădată și dacă vor reuși acest lucru se vor reîntoarce, dacă nu, nu.

Nu sunt singurul care constat, cu durere, că satul nu mai este ceea ce a fost. Unii vor spune că e firească această schimbare, căci trăim alte vremuri,

avem altă mentalitate și avem alt viitor. Adevărul e spus însă numai pe jumătate. Nimeni nu a bănuțit însă, că în spatele „importului” stilului de viață occidental, în spatele dorinței accentuate de bunăstare imediată, românii au avut foarte mult de pierdut.

Elementul principal care a fost afectat cel mai mult și care este vital pentru păstrarea sănătății morale și a identității noastre ca neam, este familia. Dacă altădată, bucuria cea mai mare era să fii lângă ai tăi și știm asta din faptul că tinerii se căsătoreau în sat sau în satele vecine, ca să fie cât mai aproape de casă, azi dorința primă a oricărui tânăr este emigrarea. Acest fapt are consecințe negative asupra familiei care se încheagă, căci se formează familii mixte din indivizi ce aparțin unor popoare diferite, unor culturi diferite, cu mentalități diferite și cu obiceiuri și credințe diferite. Foarte ușor noi românii asimilăm valorile celorlalte popoare, considerând perimat și desuet tot ceea ce este românesc. Am făcut și facem în continuare un schimb prea ușor, renunțând la valorile noastre românești în schimbul unor pseudo-valori, a unei marfe de contrabandă morală întâlnită în afara granițelor țării care mai apoi am importat-o. Am ajuns să ne fie rușine de faptul că suntem români și suntem în stare în orice moment să ne declinăm această identitate. Am învățat sau ne-am învățat să credem că aici nu mai avem nicio șansă, că nici nu merită să încerci să faci ceva, că nu o să reușești, am ajuns atât de pesimiști încât nu mai privim spre viitor ci am început să privim lucrurile altfel, adică sub imperativul momentului. Ne-am vândut „moștenirea nerentabilă” a comunismului, ne vindem copiii, pământurile și zăcămintele, am început să ne vindem unii pe alții și am ajuns să ne închidem în case și să stăm cuminiți în fața televizoarelor. Copiii nu mai au copilărie, nu mai au părinți (poate doar la telefon), nu mai au modele vred-

nice de urmat, dar reușesc ... să nască sau să ucidă prin avort copii. Ne-am pierdut speranța, respectul și bunacuvința, ne-am pierdut dragostea dintre noi și de multe ori ne pierdem credința.

Mai vorbește cineva astăzi de veșnicie? Se mai gândește cineva că noi avem un Dumnezeu care ne-a făgăduit Împărăția Cerurilor? Ne mai dorim acest lucru în condițiile în care alegem mai degrabă un spectacol decât Sf. Liturghie? Alegem mai degrabă profanul decât sacralul? Dumnezeu, pentru țăranul român nu era o idee ci o realitate vie, nu era dincolo ci era pretutindeni. Omul, pentru țăranul român, nu era o expresie a pământului acestuia ci a cerului, a spiritului. Există această credință că omul vine aici de la Dumnezeu cu o anume menire pe care trebuie să o împlinească și apoi trebuie să se întoarcă din nou la El. Religia apare în viața satului nostru ca o expresie a nevoii omului de a-și găsi o cale de împăcare cu propria condiție de existență și stabilitate în această lume. Legat de anumite legi, înconjurat de lucruri al căror rost nu-l

știa pe deplin și de forțe care îl depășea până la nimicire, omul de la țară își rânduia viața în așa fel încât prin felul său de a trăi și a se raporta la ceilalți și prin credința și legătura sa cu Dumnezeu, el devenea învingător și nu învins. ***Dar din momentul în care omul și-a dezbrăcat propria sa existență de prezența lui Dumnezeu și trăiește totul pe cont propriu, pentru el veșnicia nu mai contează, pentru el veșnicia a murit.*** Prins fiind în vâltoarea dorinței de suprațea, umanul din noi se dezvoltă nefiresc de mult asemenea unei tumori gigantice în defavoarea sufletului. Firavele obiceiuri și tradiții care au mai rămas în picioare în lumea satului încep să-și piardă scopul lor și să însemne cu totul altceva.

Fără să ne dăm seama, și satul a devenit victimă a unui fenomen dorit de mult timp în întreaga lume fără ca cineva să-i fi prevăzut și efectele negative, fenomen ce se numește: globalizare. Globalizarea este un sistem sau un fenomen complex, contradictoriu, care a fost privit și analizat în mod diferit de către cei ce și-au asumat acest risc sau această răspundere. Dar dincolo de aceste analize globalizarea este un fapt real cu care ne confruntăm, independent de voința sau opțiunea noastră. Consider că cel mai mare pericol pe care-l poate implica globalizarea este dezumanizarea celor prinși în valul ei. Societatea actuală cucerită de piață, dopată de televiziune, sport sau internet, trăiește pe fondul unei crize generale a sensurilor vieții, trăiește un dezastru cultural și educațional global, simptom îngrijorător, dar sigur, al barbarizării societății viitorului. Cultura dispăre sau se prefăce în spectacol și marfă, tehnica ajunsă la cote năucitoare se transformă într-o pseudo-știință. Omul globalizat este omul centrat doar economic, cel ce trăiește doar pentru producție și consum, golit de cultură, sens, conștiință și spiritualitate. Probabil acesta este ultimul stadiu în evoluția umanității sau

„ultimul om”.

Experimentând astfel toate ”păcatele la modă”, ni s-a alterat treptat firea și voința față de obligația majoră de a reacționa împotriva tuturor acestor anomalii. În felul acesta se pierd acele resorturi de putere spirituală necesare redresării. O caracteristică actuală a conștiinței majorității arată că cei mai mulți români preferă să stea cât mai retrași, cât mai discreți, în așa fel încât, dacă s-ar putea, să nu deranjeze pe nimeni! Oamenii satului (nu-i pot numi țărani, căci acest termen a devenit deja peiorativ) au oarecare teamă de a reacționa în fața noului stil de viață din considerentul de a nu fi catalogați ca retrograzi sau poate chiar inculți. Mergând în continuare pe acest drum, șansele să mai putem ieși din această întepeneală devin aproape minime! Vom fi răspunzători pentru aceasta, însă nu în fața lumii ci în fața lui Dumnezeu!

Nu voi putea să spun niciodată precis ce ne-a adus aici. Știu doar că, atâta vreme cât vom mai avea bătrânii satului, veșnicia își va mai păstra chiar dacă este șifonată menirea ei în conștiința acestor oameni, însă vocile lor se fac din ce în ce mai puțin auzite iar unele au început să apună una câte una.

Augustin CÂMPEAN

Autorul este preot ortodox în comuna Bănișor din județul Sălaj.

Pria – 530 de ani

Scurtă monografie (spicuire)

Localitățile de la izvoarele Crasnei au o vechime care se pierde în negura vremurilor. Atestarea lor documentară are loc, însă, mult mai târziu de la formare.

Satul Pria, al doilea ca mărime din comuna Cizer, este așezat la poalele Măgurii Priei (996), cel mai înalt vârf din Munții Meseșului. Este un sat străvechi, în care oamenii s-au ocupat cu creșterea animalelor. Numele său vine de la cuvântul *pir*, cuvânt care exprimă iarba bună de păscut. (Conform DEX: 1. plantă erbacee perenă din familia gramineelor cu rizom târător, cu frunze aspre și cu flori verzi, grupate în spice, care crește spontan, împiedicând dezvoltarea plantelor de cultură; 2. *pir pădureț* = specie înaltă de pir, care ajunge până la 1 m...).

Anul atestării este 1481. Se pomenesc două localități: *Pria de Jos* și *Pria de Sus*. Iată ce denumiri a purtat acest sat în decursul timpurilor: 1481 – Alsoperje, Felsewperie; 1497 – FelseoPerjen, Perse

Perye; 1520 – Alsé-Perje; 1553 – Also și Felse Pettye; 1614 – Also și Felső Perieh (Banffy, II, 223); 1733 – Pria (C.K.); 1750 – Perea (C.A.); 1760-1762 – Perje (C.B.); 1854, Perje, Pria (Bul. 83) (Coriolan Suci, Dicționar istoric al localităților din Transilvania, vol. II, 1968, p. 60).

În anul 1638, 13 ianuarie în această localitate se amintește că a fost la masa de prânz un oarecare Haller Gabor. Numărul populației de la început nu-l cunoaștem, abia aflăm că pe la 1733 în Pria existau 12 familii românești, care aveau biserică și erau păstoriți de un preot ridicat la rangul de protopop onorific. (N. Togan, Transilvania, nr. 9-10/ 1898).

În 1760-1762 găsim în această localitate 62 de familii, cu doi preoți, iar în 1847 erau 657 de locuitori, toți greco-catolici. În anul 1850 existau în Pria 247 de suflete greco-catolice, un preot, biserică, pământ din care se aduna anual 10 căruțe de fân și 4 găleți de cereale, ori 8 vici.

Biserica „Sfinții Apostoli
Petru și Pavel”
Pria, 1930-1937 (M.C.)

Monumentul eroilor,
10 iulie 1937 (M.C.)

În perioada haiduciei în pădurile Meseșului erau haiduci. Ne permite să facem această afirmație toponimul „Fântânile Tâlharilor” (Haiducilor), care, impropriu, erau numiți „tâlhari”.

Localitățile comunei Cizer le mai găsim scrise pe prima hartă din Ardeal, lucrată cu mâna de către pictorul francez Eugen Bordeaux, în anul 1870, la inițiativa episcopului de Gherla, unde se menționează localitățile: Cizeriu, Boian, Plesca, Pria. (La Cizer și Pria erau parohii și școli).

Pictorul care a făcut harta a mers, însoțit de un trimis al episcopului, călare pe arterele principale și a făcut harta, fără scară, numele localităților scriindu-le așa cum au mărturisit localnicii. Harta a fost făcută în două exemplare, din care unul se află expus în Muzeul Sătesc Maieru și Expoziția Memorială „Liviu Rebreanu”, județul Bistrița-Năsăud, muzeu pe care l-am vizitat în 11 iulie 1981 cu un grup de pionieri, fiind în Tabăra Sângeorz-Băi. Informațiile despre această hartă ne-au fost furnizate de către profesorul de limba română, Septimiu Sever, organizatorul muzeului, cunoscător al plaiurilor sălăjene.

La sfârșitul Războiului pentru Independență, cu toate greutatea în tâmpinate, Maria Barboloviciu (soția lui Alimpu Barboloviciu – „fostul vicar foraneu episcopesc” (...), primește cu bucurie însărcinarea stabilită la Zalău, angajându-se că va aduna ofrande pentru pentru ostașii români răniți. Printre cele 15 localități se regăsesc și Cizerul și Pria.

Când, în mai 1894, a început la Cluj procesul memorandiștilor, din județul Sălaj s-au îndreptat spre Cluj numeroase delegații pentru a-i sprijini pe inculpați. Printre aceștia se află soli de la Zalău, Meseșeni de Sus, Pria, Cizer, Seredei, Sâg (...).

A venit și prima conflagrație mondială.

Pria avea atunci 1017 locuitori,

dintre care au participat la războiul din 1914-1918: 214 mobilizați, 214 la partea activă. Soarta lor a fost următoarea: 25 morți pe front; reînțorși acasă ca invalizi 16, sănătoși 167, dispăruți 6. Urmașii decedatului: văduve 12, iar orfani 33. (Populația este redată după perioada imediat următoare războiului (2 august 1920). Atunci în cele 234 de localități rurale și urbane ale județului Sălaj erau 146974 de locuitori români, reprezentând 5,65% din populația românească a Transilvaniei. (Paul Abrudan, Documente privind pasrticiparea sălăjenilor la Revoluția din 1918 și Unirea Transilvaniei cu România, Musei Porolissensis, V, Zalău, 1981).

În aceste zile, în Cizer s-a constituit Consiliul Național Român, sub conducerea preotului Coriolan Casian, care a fost ales președinte și Garda Națională, din 15 persoane. În Pria, la 19 ianuarie 1919 s-a format Consiliul Național Român, sub președinția preotului Ioan Olteanu.

A doua zi a luat naștere Garda Națională Română, compusă din 48 de voluntari, sub comanda sergentului Gaidoș Nicolae (vezi foto). Asemenea consilii și gărzi naționale s-au înființat și în Boian și Plesca.

Următorul pas, și cel decisiv, în făurirea Statului Național Român, l-a constituit Unirea Transilvaniei cu România din anul 1918. Printre cei 1228 de deegați sosiți la Alba Iulia din toate colțurile Transilvaniei, din comuna Cizer au participat, conform Raportului Notariatului cercual Cizer din 14 ianuarie 1922: „o delegație din Cizer, alcătuită din 3 persoane, condusă de preotul Coriolan Casia; o delegație din Pria, care cuprindea 4 persoane, sub conducerea învățătorului Matei Vasile; o delegație din Boian, formată din două persoane și o delegație din Plesca, din doi locuitori” (Paul Abrudan, Documente privind Sălajul în anul 1918, A.M.P.Zalău, 1981, p. 495).

Vom reproduce, în continuare, măr-

turia unuia dintre cei 11 participanți la Marea Adunare de la Alba Iulia. Este vorba de Paul Gaga, tatăl sculptorului Victor Gaga (fost octogenar). „În 1917-1918 locuiam în satul Pria, comuna Cizer. Mi-aduc aminte că în luna noiembrie 1918, întreaga Transilvanie se pregătea pentru Unirea cea Mare. Soldații fugiți de pe front, vreo 50 în satul Pria, făceau mare agitație, ei cunoscând cel mai bine pulsul vremii. Ne mai informam despre evenimentele zilei din gazeta sibiană „Foaia poporului”.

În noiembrie 1918 are loc la Pria o mare și entuziastă adunare populară în prezența lui Victor Deleu, căpitan în rezervă, Kiev, ocazie cu care marele patriot ține un discurs în care, printre altele, aducea la cunoștința celor prezenți hotărârea românilor de a se uni cu Patria Mamă. Într-o atmosferă de mare însuflețire a luat ființă atunci Consiliul Național Român Local și Garda Națională Română Pria, formată din 22 de membri, având ca scop

asigurarea ordinii publice în localitate.

Împreună cu Crăciun Lupuț din Pria, ne-am hotărât să plecăm la Alba Iulia. Cum drumul spre Zalău și Jibou era păzit de trupe maghiare în retragere, în noaptea de 29-30 noiembrie am trecut Meseșul, ajungând la Bologa, de unde, împreună cu bihoreni, am plecat la Marea Adunare Națională.

Alături de cei 100000 de participanți, am votat cu mare entuziasm întregirea neamului (...)” (Paul Gaga, Realitatea trăită de noi este mai mult decât împlinirea visului de la 1918, Năzuința, 29 noiembrie, 1978, p. 4).

Notă: În afară de Paul Gaga și Lupuț Crăciun, se presupune că au mai participat și Nicorici Teodor, Caraba Nicolae, Pop Gheorghe, Târlea Crăciun al Porcului și Gaidoș Nicolae, comandantul Gărzii Naționale, care a dus steagul tricolor ascuns sub suman).

Petru GALIȘ

Marș

(Când armata română a ajuns în
Cizer, 1919)

Astăzi vin frații
Trecând Carpații,
Granița țării o nimicesc,
Vin roșiorii,
Vin și majorii
Și pân' la Tisa nu se opresc.
Vin frățiorii,
Vin vânătorii,
Pe plaiuri mândre călătoresc,
Vin pionierii,
Vin inginerii
Granița nouă ei o croiesc.

Căci Ardeleanul,
Basarabianul,
Până unde sună grai românesc,

Bucovineanul
Și bănațeanul
Aici pe veci se unesc.

Cu țara mamă
Care îi chiamă
Pe toți copiii ei reuniți,
La sân să-i strângă
Lanțul să-l frângă
Și-n veci să fie toți fericiți.

Azi nu ne pasă
Suntem acasă
Și mi-e fală a fi români.
Deci n-avem frică
Chiar de nimică
Căci pe-al nostru suntem stăpâni

(Veronica din Sălaj, Gazeta
de Duminecă, Șimleu Silvaniei,
duminică, 13 iunie 1920)

Decana de vârstă

Biserica reformată este cel mai vechi lăcaș de cult din Jibou, în prezent fiind singurul edificiu religios creștin din oraș care este orientat corect (cu altarul către răsărit, conform străvechilor canoane de construcție). Partea care cuprinde altarul încorporează ceea ce s-a păstrat din micuță biserică catolică, construită probabil în secolul al XIII-lea.

De-a lungul timpului, biserica a fost distrusă de mai multe ori. În 1658, i-au dat foc turcii. Rămășițele ei au fost spulberate în 1705, după bătălia dintre curuții principelui Rákóczi și austrieci, de trupele sârbești ce constituiau ariergarda armatei imperiale.

O piatră de mormânt, azi încastrată în zidul bisericii, păstrează amintirea celor două victime ale raidului turcesc. Textul, săpat într-o lespede din piatră moale de var, s-a deteriorat, dar încă se poate desluși că aici se odihnesc Sombori Zsuzsanna și băiețușul ei, József. Tradiția susține că aceștia au căzut victime ale prădăciunilor necredincioșilor. Mama, care-și strângea pruncul la piept, a fugit din fața turcilor și s-a refugiat în turla bisericii. Văzând că jefuitoarii o urmăresc în continuare, a preferat să se arunce pe fereastră decât să ajungă vie în mâna lor. După retragerea atacatorilor, cei doi au fost îngropați acolo, la baza turnului unde și-au pierdut viața.

Biserica și-a dobândit alura barocă actuală în 1749, când Wesselényi István și soția acestuia, Dániel Polixena, au refăcut-o. Despre acest lucru vorbește inscripția latină de deasupra intrării principale, în centrul căreia stau blazoanele reunite ale celor două familii. În urma reconstrucției, din clădirea inițială a fost păstrată doar partea numită „biserica mică”, a cărei fereastră gotică din altar dovedește originea din secolul al XIII-lea. Tot atunci s-a construit și prima casă

parohială, dărâmată ulterior în 1886.

În 1749 au fost cioplite din marmură cenușie (așa-numitul „alabastru”) de Jibou piesele cele mai valoroase ale bisericii: amvonul în formă de potir, unic printre construcțiile de acest fel, și tăbla mesei altarului. Biserica a suferit reparații mai mari în anii 1772, 1879, 1887. În 1892, acoperișul de șită a fost schimbat cu unul de tablă. Ultima dată biserica a fost renovată în 1970 (tencuită și vopsită), iar tabla de pe acoperiș a fost înlocuită în 1979.

În podul bisericii și-au găsit adăpost o sumedenie de lilieci, care pornesc pe înserat la vânătoare de insecte. Tavanul bisericii seamănă cu o tablă de șah monocoloră, deoarece el este împărțit în „casete”: câmpuri pătrate, vopsite simplu, munca unui meșter necunoscut.

Conform percepțelor protestante, formulate de doctrina lui Calvin, care pune accent pe frumusețea interioară (a sufletului), pereții sunt simpli, fără fresce, statui, icoane sau tablouri.

Pe la 1800, se menționează pentru prima dată existența unei orgi, care, când n-a mai putut fi utilizată, a fost înlocuită cu un instrument construit în stilul barocului târziu, de către meșterul Kolonics István din Târgu Secuiesc. Cum țevile ei erau turnate din plumb, în 1917 ea a fost dezansamblată și cea mai mare parte a tuburilor sale au fost rechiziționate de armată pentru a fi transformate

în gloanțe. Aceași soartă a împărțit-o și clopotul cel mare, turnat în 1806 din bronzul unui clopot mai vechi. Astăzi, în clopotniță găsim trei clopote, acționate electric.

În 1772, Fejér György deconta suma de 48 de dinari cu mențiunea: „untdelemn pentru ungerea ceasului”. Acest prim orologiu n-a supraviețuit capitulării armatei conduse de generalul Kazinczy, care a avut loc în 25 august 1849. Cei care au supraviețuit eșecului revoluției și epidemiilor de holeră și tifus care au urmat, s-au adunat în 30 ianuarie 1853 și au hotărât să achiziționeze un nou mecanism. Acesta a fost înlocuit, la rândul său, după primul război mondial, în 1919 (se pare că orologiile nu rezistă marilor încercări ale Timpului).

Primul preot reformat menționat în documente este Balai György, care a fost repartizat ca preot de adunarea sinodală din 18 iunie 1634 de la Satu Mare. Din 1977 până în prezent, turma credincioșilor a fost păstorită de preotul Molnár Endre. Ca urmare a strădaniilor sale și a susținerii materiale din partea comunității locale, în 1996 a apărut volumul intitulat „A zsbói református egyház története”, o lucrare care cuprinde istoria bisericii reformate din Jibou, din care am reprodus și datele de mai sus. La slujbe participă adesea și credincioși de alte confesiuni, în spiritul ecumenic al noului mileniu.

Reforma a tradus Biblia în limba vorbită de popor. Pentru ca învățăturile ei să fie cunoscute și urmate, pe lângă bisericile reformate au funcționat dintotdeauna și școli confesionale. Prin tradiție, rectorul (învățătorul) acesteia era cantorul bisericii. Primul care apare în acte este Salamon György, în 1748 (cu un an înainte să se termine reconstrucția bisericii!). Evidența actelor de stare civilă a început să se țină abia din 1781. Din 1895, școala devine instituție de stat, la cererea comunității, care n-a mai făcut

față cheltuielilor impuse de sporirea numărului de elevi. Totuși, biserica și-a păstrat rolul de principal așezământ cultural, ea găzduind toate manifestările importante ale maghiarilor din Jibou. Aici se organizează în fiecare an concursul de recitare „Vörösmarthy Mihály”, aici au fost comemorați eroii luptelor din 1705 sau 1848-1849, aici se perpetuează amintirea celor doi Wesselényi Miklós, tatăl și fiul, a pătimașului „bour din Jibou” și a liberalului care a luptat pentru desființarea iobăgiei.

Articol apărut în:

Transilvania jurnal, 8 iunie 2001, pag.15

BIBLIOGRAFIE :

Beke György, Hepehupás Szilágyosság (Prin hârtoapele Sălajului), Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1975.

Molnár Endre, A zsbói református egyház története, Zsbó, 1996.

GYÖRFI – DEÁK György
Din cartea „Curiozități sălăjene”,
Ed. Caiete Silvane, 2010

Știați că...

Biseriçuța de lemn de la Mănăstirea Nicula își are originile în satul Gostila?

Mănăstirea Nicula - cunoscut centru spiritual și cultural din inima Ardealului, așezat în nord-estul Podișului Transilvaniei, la numai 7 km de municipiul Gherla, județul Cluj, atrage anual mii și zeci de mii de pelerini, în special la 15 august, atunci când este hramul acestui sfânt locaș dedicat Adormirii Maicii Domnului.

Faima acestei mănăstiri se datorează în primul rând prezenței icoanei făcătoare de minuni a Maicii Domnului cu Pruncul, pictată la 1681 de preotul Luca din Iclod, localitate nu departe de Nicula, cea care a lăcrimat la 1700 timp de 27 zile, prevestind vremurile tulburi ce aveau să se abată asupra ortodoxismului din această parte a țării, începând cu prima diplomă leopoldină din 1699, când încep presiunile stăpânirii habsburgice de trecere forțată la Unirea cu Biserica Romei. Nu numai prezența icoanei atrage numeroși enoriași, ci și întregul complex monahal cu slujitorii săi, care de-a lungul timpurilor, cu harul lor duhovnicesc, au dovedit a fi demni de misiunea ce le revine de slujitori ai Bisericii Ortodoxe.

Intrând pe poarta Mănăstirii, ochiul pelerinului se îndreaptă în primul rând asupra Biseriçuței de lemn. Majoritatea lor merg direct la acest locaș, pun mâna pe ușa sau pe bârne, meditează, își spun rugăciunea - gândurile pentru care au venit, alții se gândesc la vremurile de altădată, la cei ce au făurit acest sfânt lăcaș de rugăciune.

Atrași de trecutul istoric al acestor meleaguri, de monumentele istorice, am

cumpărat și noi pliantul de la chioșcul din incinta complexului monahal, care poartă semnătura arhim. Andrei Coroian, starețul mănăstirii și recenta monografie, apărută chiar în preajma praznicului de la Sfânta Maria din anul trecut, ce poartă semnătura fostului stareț, arhim. Dumitru Cobzaru.

Din ambele lucrări am aflat că după ce vechea biserică de lemn a mănăstirii construită la 1552 în stil maramureșan, a căzut pradă unui incendiu în 1973 din cauza unui scurtcircuit electric, și că a fost adusă în 1974 de la Nasal - Finaț, comuna Taga, jud. Cluj, pentru a o înlocui pe cea anterioară.

Mergând pe filiera acestui traseu, spre surprinderea noastră aveam să aflăm că această biseriçuță provine din satul nostru, Gostila, județul Sălaj, sat ce se află la o depărtare de 57 km de Nicula.

Dar cum s-a ajuns la acest adevăr istoric?

În monografia satului Gostila apărută la Editura Astra-Dej, 2000, la pagina 170 se arată că după ce gostilenii construiesc între 1810-1812 o biserică de piatră, cea de lemn a fost vândută și transportată la Țop, azi localitatea Pădureni, comuna Mintiul Gherlii. Între cele două sate s-au stabilit apoi și legături de rudenie, așa este cazul Sofiei Coste (1868-1870) din Gostila care se căsătorește în Țop cu Nemeș Ioan. Urmași ai acestei familii se găsec azi în Mintiul Gherlei și chiar în Nicula.

În 2009, Liviu Mihuț, dascăl cu

o vastă pregătire universitară, fiind licențiat în teologie, istorie, geografie, biologie, științe agricole și el gostilean, se duce în satul Țop și află de la diacul Grigore, în vârstă de 92 de ani, că după ce Țopenii și-au construit o biserică de zid în 1928, a lor de lemn, au vândut-o în 1935 boierului Macovei, care o duce pe moșia sa de peste deal, în satul Năsal Fânaș.

Dar ce spune literatura de specialitate despre această bisericuță? Când și unde a fost construită și cum a ajuns la Mănăstirea Nicula?

Cristache-Panait Ioana, confirmă că această biserică a fost dusă de la Țop la Năsal și presupune că a fost construită în jurul anului 1600.

Arhim. Dumitru Cobzaru susține că bisericuța a fost construită la 1650. Domnia sa care a păstorit această mănăstire în perioada 2000-2009 nu a putut observa că pe tocul vertical din stâ-

nga de la ușa de la intrarea din pronaos în naos este inscripționat anul 1738, deoarece era încă acoperit cu ultimile rămășițe de pictură, însă azi se vede cu ochiul liber. Acest an, nu poate fi decât cel al construcției bisericuței. Meritul descoperirii anului, aparține, părintelui Siluan de la mănăstirea Nicula.

Unde s-a construit? În Gostila, județul Sălaj, la 1738. Deci, adevărul istoric al anului și locul construcției este 1738, în Gostila.

Traseul complet al pelerinajului bisericuței este: Gostila (1738-c.1830) –Țop (c. 1830-1935)-Năsal (1935-1974) și Nicula din 1974 până azi.

Cum a arătat și cum arată această biserică acum?

Bisericuța poartă amprente arhitecturale ale stilului someș-maramureșan, numai că de-a lungul timpului, prin dese strămutări, a suferit profunde

modificări. De exemplu, s-a redus considerabil din înălțimea turnului clopotniță care este înzestrat cu galerie și încoronat cu un coif octogonal învelit ca și întregul acoperiș cu șindrilă, în schimb s-a păstrat streășina lungă pentru a proteja fundația de apa care se scurge din precipitații. Planul delimitează un pronaos cu 3 fețe în vest, un naos rectangular, spre răsărit abisida altarului, iar deasupra pronaosului se află turnul clopotniță. Pictura interioară s-a deteriorat complet în ultimii ani de existență la Năsal, când biserica a fost părăsită. Adusă la Nicula i s-a reparat bolta din naos. Prin reducerea înălțimii turnului clopotniță și-a schimbat aspectul stilului arhitectonic maramureșan.

Bisericiuța este declarată monument istoric sub codul LMI: CJ-II-m-A-07722.

Bibliografie:

- Arhim. Dumitru Cobzaru *Monografia Mănăstirii Adormirea Maicii Domnului*, Editura Ecclesia, Nicula. 2010; 49.
- Augustin și Victoria Tudor, *Gostila 6003. Monografie*, Editura Astra

Dej 2007; 170

- Cristache-Panait, Ioana (1980). „Valențele istorice și artistice ale bisericilor de lemn din județul Cluj, propuse pe lista monumentelor”. *Monumente Istorice și de Artă 1980* (I): 32-41.

- Cristache-Panait, Ioana (1980). „Decorația sculptată a monumentelor istorice din lemn din județul Cluj”. *Monumente Istorice și de Artă 1980* (I): 42-47.

- Cristache-Panait, Ioana (1981). „Considerații privind tipologia monumentelor istorice de lemn din județul Cluj”. *Revista Muzeelor și Monumentelor, Monumente Istorice și de Artă 1981* (I): 57-61.

- Sabău, Nicolae (1982). „Biserici de lemn din Podișul Transilvano-Someșean”. *Monumente istorice și de artă religioasă din arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului*; 193-226, Cluj.

Prof. inv. primar

Gabriela ENGHEȘ,

Școala generală „Avram Iancu” Dej

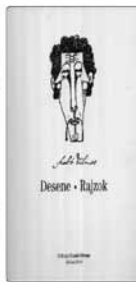
Prof. **Tudor AUGUSTIN,** Gostila

Cărți apărute la Editura "Caiete Silvane"

Gostila
Cuvinte din Gostila
Colecția Scriitori Sălăjeni

Szabo Vilmos
Desene • Rațzok
Colecția Arte Vizuale

Viorel Tătaru
Impresiile unui călător tomnatic
Colecția Scriitori Sălăjeni

Viorel Mureșan
Colecția de calamar
Colecția Scriitori Sălăjeni

Dina Horvath
Poeme în crinolina
Colecția Poezie

Ioan Viorel Bădăci
Brâncuși după Brâncuși
Colecția Scriitori Sălăjeni

Comenzi la Centrul de Cultură și Artă al județului Sălaj

Zalău, str. Unirii nr. 7 - tel-fax: 0260-612870.

"Satul Sălăjean" - 2007

"Satul Sălăjean" - 2009

"Satul Sălăjean" - 2010

Despre colindat și colinde

- *texte de autori români consacrați* -

Calendar antecreștin și creștin

„Ciclul creștin al sărbătorilor de iarnă se bazează, fără îndoială, pe calendarul păgân din ultimele secole ale antichității târzii. Înlocuirea ciclului păgân de sărbători prin cel creștin nu a constituit însă un moment de ruptură. Sub acest raport este semnificativ faptul că în ceea ce privește data sărbătorilor creștine de iarnă, biserica s-a arătat ezitantă multă vreme. Fixat la începutul erei creștine pe 6 ianuarie, Crăciunul a fost mutat în secolul IV la 25 decembrie, dată care coincidea cu Dies Natalis Solis invicti. Crăciunul devine totodată și începutul anului ecleziastic menținându-se cu acest rol secole de-a rândul. Ca efect al forței de remanență a tradițiilor păgâne, dar și printr-o strategie abilă a bisericii, Crăciunul se substituie aniversării Soarelui invincibil, preia de la Calendele lui Ianuarie rolul de An Nou, se asociază petrecerilor saturnalice și practicilor augurale.” (Brătulescu Monica, 1981, p. 16).

„Straturile mitologiei românești”

„a. Cel mai vechi strat al mitologiei românești poate fi stabilit în perioada geto-tracică.”

„b. Credințe ca cele despre Zalmoxe și Gebeleizis,... precum și motive și ființe mitice ale culturii indigene, au fost înlocuite în decursul unei întinse perioade cu elemente ale cuceritorilor. S-a constituit astfel o cultură populară nouă, care includea atât elemente dacice, cât și elemente romane.” [E cultura și

mitologia populară daco-romană, bază a formării culturii și mitologiei populare românești; precizarea noastră].

„c. După retragerea romanilor din Dacia sub Aurelian (271)... Populația care a continuat să trăiască în Dacia a receptat curente culturale.” [cultura bizantină și cea slavă].

„d. Nu poate fi trecut cu vederea stratul creștin al mitologiei românești. După cum s-a arătat, aceasta dispune de un inventar bogat în zile de sărbătoare precreștine, care n-au putut fi nici înlăturate, nici încreștinate.” (Taloș Ion, 2001, pp. XIV - XVI).

Romanizarea

... „romanizarea geto-dacilor, în afară de deprinderea noii limbi, nu pare să fi adus schimbări remarcabile de comportament și în cultura magico-religioasă a populației, mai ales că la români... vechile rituri și credințe au continuat în noua haină daco-romană și în fine românească.” (Buhociu Octavian, 1979, p.7).

Creștinismul

„Daco-romanii au fost primii dintre popoarele din Nordul Dunării care s-au convertit la creștinism. S-au convertit - nu au fost botezați în virtutea unui ordin, nici forțați ca barbarii - după secolul al VII-lea. În creștinismul său se observă o dublă moștenire rasială și culturală. Au păstrat de la daco-geți disprețul față de moarte, credința în nemurirea sufletului, seninătatea în fața suferinței; de la romani au asimilat simțul ordinii și ierarhiei, echilibrul spiritual și lipsa de fanatism...”

Ceea ce se evidențiază studiind de

aproape viața religioasă a românilor este *naturalitatea* credinței lor creștine: *anima naturaliter christiana*. O viziune globală asupra Universului care nu este pesimistă, pentru că binele va reuși, în final, să triumfe asupra răului. Tot ceea ce trăiește în Cosmos face parte din drama Mântuirii prin suferințele lui Christos. În virtutea acestei jertfe, pomii rodesc, animalele-și hrănesc puii, mama-și legă-nă copilul etc. Lumea întreagă ascultă de un singur principiu conducător: acela al ordinii și armoniei (rânduiala).” (**Eliade** Mircea, 2008, p. 121, apărut în spaniolă la Madrid în 1943).

Sărbători păgâne - sărbători creștine

„Rezultatul luptei bisericii [pentru] înlocuirea sărbătorilor păgâne...cu altele creștine, după cum era firesc, n-a fost acela al unei înfrângerii care nimicește pe potrivnic, ci de fapt o înfrățire între elementele combatante și o contopire a lor, dând un nou product, în care adesea e foarte greu de distins ce e creștin de ceea ce este necreștin. Totuși, se poate spune că în lupta aceasta a învins creștinismul, în sensul că a reușit, mai pretutindeni, să-și impună, dacă nu și ideile dogmatice, măcar formele sale, care învăluie în ele tot ceea ce era moștenire antecreștină, dându-i aspect creștin.” (**Caraman** Petru, 1983, p.341; scris prin 1933).

Analogii ale Crăciunului cu Saturnaliile și Calendele lui Ianuarie

1. „Ospețele îmbelșugate, atât la slavi cât și la romani,... și în special ospățul colindătorilor de la sfârșitul colindatului.”
2. „Tăierea porcului, făcută în chip ceremonios, ca o adevărată jertfă, ca la Saturnalia.” (**Caraman** Petru, 1983, p. 342; scris prin 1933).
3. Vrăji de tot felul de Crăciun.

4. „Cea mai caracteristică trăsătură comună însă e, fără îndoială, datina colindatului și urările reciproce.” (**Idem**, p. 344)

Tradițiile populare locale și creștinismul

„Primele vestigii arheologice probând introducerea creștinismului pe teritoriul țării noastre datează din secolul al IV-lea, perioadă care coincide cu oficializarea creștinismului și cu cucerirea vremelnică de către Constantin cel Mare a malului stâng al Dunării. Creștinismul nu a fost propagat la noi de către misionari oficiali - a pătruns prin infuzie, pe baza legăturilor directe dintre populațiile romanizate de pe cele două maluri ale Dunării. Exceptând Dobrogea și malul stâng al Dunării, care au fost incluse ierarhiei romano-bizantine, creștinismul s-a practicat de către daco-romani în comunități mici, nesubordonate vreunei jurisdicții bisericești. Acest creștinism de factură populară se menține la noi până târziu, biserica română căpătând un caracter strict instituțional abia în secolul al XIV-lea. Se poate presupune că în aceste circumstanțe, tradițiile populare locale, ca și datinile și credințele aduse de către romani în Dacia, au continuat să se perpetueze paralel cu creștinismul, sau în strânsă legătură cu acesta.” (**Brătulescu** Monica, 1981, p. 17).

Rădăcini. Credințe. Suflet românesc

...”*noul* este în același timp, prin rădăcina lui, foarte *vechi*, că el ține de apariția însăși a speciei umane și naționale și că procesul devenirii s-a diferențiat și a evoluat neîncetat.” (**Buhociu** Octavian, 1979, p.5).

„Unui popor credințele îi sânt tot atât de firești ca respirația, nutrirea, vorbirea,

munca; ele apar odată cu națiunea însăși, nefiind invenții sau superstiții ocazionale de părăsit sau înlocuit în funcție de conjunctură, ci se moștenesc împreună cu toate celelalte calități, spre o înfinită îmbunătățire.” (**Ibidem**).

„Sufletul românesc dispune de surse ce-i vin din foarte vechi straturi, istorice și preistorice. Puține sânt popoarele, azi, a căror conștiință istorică de mai multe secole să mai aibă încă vii și în circulație dinamică credințele ce le erau suflet și conștiință acum o mie sau două de ani, ca poporul nostru.” (**Idem**, p.6).

Crăciunul și colindatul

„Astăzi, în chip curent neinițiatii consideră colindatul ca o practică legată numai de Crăciun. Aceasta a fost în fapt marea ambiție a bisericii de a integra datina străveche cu mult anterioară creștinismului, referitoare la întâmpinarea Anului Nou, în cadrul creștin al sărbătorii nașterii lui Isus.” (**Bârlea** Ovidiu, 1981, p.267).

„În tradiția românească populară, Crăciunul păstrează vechiul său sens augural, sens derivat din *Calendae*; prin aceasta, prin unele elemente de Saturnalii (ospățul colectiv și unele manifestări de ordin carnavalesc), ca și prin originea etimologică a termenului *colindă*, ceremonialul urării poate fi raportat la ciclul de sărbători greco-latine. Nu avem însă suficiente temeiuri pentru a considera tradițiile greco-latine adoptate în procesul de romanizare sau transmise prin filieră creștină drept sursa de bază a colindatului.” (**Brătulescu** Monica, 1981, pp.41-42).

„Colindatul românesc poate fi considerat rezultatul unui proces îndelungat în cursul căruia stratul autohton dacic a fost îmbogățit prin aportul filonului greco-roman și s-au creat premisele unui ceremonial de sinteză”. (**Idem**, p.43).

Colindele și mitologia creștină

Colindele sunt cântece magico-rituale și ceremoniale cu caracter encomiastic, de obârșie străveche, cu funcție augurală, în care sunt proiectate aspirațiile de bunăstare și fericire ale gazdelor colindate și ale colindătorilor (oficanți); ele sunt performate de către cete de copii, feciorași, feciori și adulți, uneori fete și femei, în perioada celor 12 zile ale sărbătorilor de iarnă, mai ales la Crăciun și Anul Nou. (Formularea noastră).

„Creștinismul nu poate fi considerat un factor constitutiv al colindei, ci o influență suprapusă. La unele colinde, învelișul creștin superficial ne lasă să întrevădem cu ușurință vechea structură a textului; astfel colindele pe tema prădării raiului (v. tip nr. 25) sau facerii lumii (v. tip nr. 23), deși includ elemente de miraculos creștin, păstrează un caracter mitologic [popular] evident. ... Se poate presupune că ideologia creștină a exercitat presiuni cu deosebire asupra exemplarelor, care exprimând cu mai multă pregnanță o mentalitate păgână îi puteau submina autoritatea. Și cum repudierea acestor colinde îndătinată ar fi fost dificilă, creștinismul și-a introdus treptat în vechile structuri ideologia și panteonul sfinților.” (**Brătulescu** Monica, 1981, p. 64).

„Colindele constituie ... un teren extraordinar de interesant pentru cercetătorii mitologiei creștine, mitologie care ar putea fi reconstituită cu succes după credințele populare întrupate în diferite forme de colinde. Aici apare întregul Olimp creștin, cu Dumnezeu în frunte, cu Maica Domnului și Isus, cu îngeri, sfinți de toate rangurile, care se ivesc pretutindeni și alcătuiesc acea lume minunată care se contopește deplin cu viața pământească. În schimb, colindele, în ciuda originii străvechi, nu prezintă niciun interes pentru mitologia

păgână...” (**Caraman** Petru, 1983, p.5; scris prin 1933).

„În poezia colindelor au pătruns în timp elemente de mitologie creștină. Felul în care elementul creștin pătrunde în obiceiul și poezia colindatului este divers și arată că pătrunderea s-a făcut pe mai multe căi și, poate, în diferite etape. În formele pe care noi le presupunem a fi cele mai vechi, colindele rămân neschimbate și doar numele eroului este înlocuit cu numele unui sfânt. Astfel, în colindele în care intervin motive de metamorfozare, cerbii sau cerbul, sânt, în variantele cele mai vechi, feciorii unui unchiș bătrân sau feciori de împărat, și abia mai târziu cerbul devine Ion Sântion din legendele creștine.” (**Pop** Mihai, 1999, pp. 71-72; ed. I, 1976).

Nota noastră

Reținem faptul real că uneori elementul creștin este adăugat la sfârșitul colindei. Două exemple:

1. Un cunoscut de-al nostru ne trimite colinde pentru lucrarea *Nadiș - 620 de ani* (Baia Mare, 2007). La finele colindei *La cè cruce de fereastă*, nr. 33, p.107, notează: „*Altă colindă veche. Primele 8 strofe au conținut laic; am cântat-o și în timpul comunismului. Ultima strofă am adăugat-o eu. O redăm: Și cu toți să colindăm,/ Și cu toți, cu toți să colindăm,/ Pe Isus să-l laudăm!*”

2. În broșura *O, ce veste minunată! Colinde populare românești*, Editura Apollon, Urziceni, 2005, pe paginile 99-101 se reproduce textul *Colind de tineri căsătoriți*, preluat din **Neagu Gh. I., Colinde din Ialomița**,

Roșiorii-de-Vede, 1946, nr.II, p.5. Piesa are tema elogiul căsniciei. Este compusă din 60 de versuri care se cântă și două ce alcătuiesc urarea finală care se declamă. „Îngrijitorii” ediției redau aproape exact cele 60 de versuri de

cântat, dar elimină urarea finală: *Iceași, Doamne, cei doi tineri,/ Ei să fie sănătoși!* pe care o înlocuiesc cu 6 versuri fabricate, având, cred ei, un caracter religios mai pronunțat: *Ai grijă Doamne de ei,/ De cei tinerei,/ Să aibă de toate,/ Casă și bucate,/ Multă sănătate!/ La mulți ani!* Editorii notează originea colindei - *Feteștii Noi* - și informatorul - *de la Petre G. Mateescu, 1932* - dar se feresc să dea izvorul tipărit, numele culegătorului și autorul cărții din care s-a extras și batjocorit colinda. E foarte trist că și astăzi mai există astfel de practici!

Poezia colindelor și evoluția ei

„Colindele au păstrat până astăzi una dintre cele mai vechi forme ale poeziei populare românești. Desăvârșirea ei formală s-a realizat, fără îndoială, în cursul veacurilor, la nivelul întregii comunități românești, nu numai a celei rurale;... poezia colindelor păstrează ceea ce a creat mai de seamă literatura românească medievală, înainte de a apărea primele texte scrise.” (**Pop** Mihai, 1999, p.53; ed. I, 1976).

„...Funcția colindelor nu a fost imuabilă, ci a fost supusă procesului general de evoluție a folclorului. Cum am arătat, folcloriștii sunt azi, în general, de acord că, în forma lor străveche, colindele au avut funcție de urare, de felicitare. Această funcție, uitată aproape cu totul de cei care colindă și de cei care primesc colindele, poate fi dedusă din unele elemente ale obiceiului, chiar ale cântecului și ale modului de interpretare. Urarea directă sau indirectă, bazată pe rosturile ei străvechi ritualizate, a devenit tot mai mult un lucru îndătinat, un simplu obicei, și această schimbare de funcție a avut consecințe și pentru conținutul poeziei colindelor. În bivalența fenomenului, se pare că felicitarea a câștigat întâietate față de urare. Ștergerea funcției

străvechi a dus la o schimbare a rostului genului și a permis să pătrundă, alături de urările vechi, o serie de elemente noi. În acest proces de evoluție, vechile simboluri și-au pierdut sensul original și au devenit imagini poetice, accentul mutându-se pe valoarea lor estetică. În general, accentul căzând pe frumos, colindele au ieșit din limitele sincretismului primitiv al ritualurilor și au intrat în domeniul artei.

În condițiile actuale de viață, schimbarea funcției colindelor merge mai departe. În multe locuri unde obiceiul se practică încă, ceata de colindători mărturisesc că nu mai colindă decât pentru a aduna daruri cu care să-și poată organiza petrecerea de Anul Nou. Adunarea de alimente și bani este uneori și scopul colindatului pentru copii.” (Pop Mihai, 1999, p. 81; ed. I, 1976).

Augustin MOCANU

Bibliografia textelor

Bârlea Ovidiu, *Folclorul românesc, I*, Editura Minerva, București, 1981

Brătulescu Monica, *Colinda românească*, Editura Minerva, București, 1981

Buhociu Octavian, *Folclorul de iarnă, ziorile și poezia păstorească*, Editura Minerva, București, 1979

Caraman Petru, *Colindatul la români, slavi și alte popoare. Studiu de folclor comparat*, Editura Minerva, București, 1983

Eliade Mircea, *Meșterul Manole. Studii de etnologie și mitologie*, Eikon, Cluj-Napoca, 2008

Pop Mihai, *Obiceiuri tradiționale românești*, Ediție revăzută, Editura Univers, București, 1999, ed. I, 1976

Taloș Ion, *Gândirea magico-religioasă la români. Dicționar*, Editura Enciclopedică, București, 2001

Sat în care m-am născut...

Sat în care m-am născut,
Ești acuma trist și gol
Rar mai vezi câte-un bătrân
Care trece prin ocol.

Toți s-au dus în cimitir
Pe sub crucea cea de piatră,
Iară cei rămași, puțini,
Au pe umeri grija toată.

Clopotele nu mai bat
Decât rar și numa-n dungă,
Căci lumea s-a-npuținat
Și tristețea o alungă.

Bunule cu viață grea,
Te-ai trudit cu a ta casă
Și m-ai dat din sat la școli
Ca să-mi faci viața frumoasă.

Vin de sărbători nepoți
Umplând ulițele iară,
Toate parcă-nvie-atunci
În cel sat fără de moară.

Și îți fac un legământ,
Cum în viață n-am făcut:
Să mă-ntorc mereu la tine,
Sat în care m-am născut.

Înv. **Viorica BRÂNDAȘ**
Grupul Școlar Huedin

Sărbătoarea - un timp al primenirii sufletești și trupești

1. Sfintele Paști - o sărbătoare a omului, dar și a comunității

Se știe că pentru țăranul român sărbătorile erau atât de importante încât se credea că întreg calendarul era ordonat în funcție de sărbători. Sărbătoarea configura un timp sacru, o zi dedicată lui Dumnezeu, care, prin sacralitate și credință se deosebește de celelalte zile dedicate omului și muncii. Judecată astfel, sărbătoarea întrerupe șirul zilelor de muncă, adică timpul profan, și dă un caracter ritmic curgerii timpului. Altfel spus, sărbătoarea, în concepția tradiției populare, fixează, deosebește și leagă părți ale timpului, pentru a-i da acestuia un ritm ordonat, o curgere firească.¹

Sărbătorile erau marcate cu ambele lor componente: religioasă și magico-ritualică și configurau un moment special, pentru că la sărbători participa tot satul. Sărbătorile se defineau între planul real – mersul la biserică, primenirea spirituală, trăirea pleneră a miraculosului, odihna, distracția – și săvârșirea unor acte cu caracter magico-ritualic: ocrotirea de strigoii sau anihilarea acestora prin scenarii apotropaice, practicile divinatorii, scenariile magico-ritualice aducătoare de noroc.

Sărbătoarea Paștelui a fost receptată, mereu, în satul tradițional românesc, ca un moment de cotitură al vieții spirituale. *Sărbătoare între sărbători, praznic al praznicelor*, Învierea Domnului înseamnă, cu precădere, triumful vieții întru credință, celebrarea vieții cu Hristos, în Duhul Sfânt. *Cu moartea pe moarte călcând*, Hristos a înviat din morți în această zi, oferind lumii darul cel mai de preț: speranța.

Sfânta Biserică celebrează la întretărirea primăverii cu vara o suită de sărbă-

tori dintre cele mai pline de învățătură pentru creștini, între care Sfintele Paști culminează, prin încărcătura maximă de simboluri: *Sfântul Mare Mucenic Gheorghe*, purtătorul de biruință (23 aprilie); *Intrarea Domnului în Ierusalim* (Duminica Floriilor, ultima duminică înainte de Paști); *Învierea Domnului*, Sărbătoarea Paștelui; *Izvorul Tămăduirii*; *Înălțarea Domnului* (Ispasul); *Pogorârea Sfântului Duh* (Duminica Rusaliilor, la șase săptămâni după Paști). Se conturează, astfel, *ciclul pascal*, o cale, o trecere și o călătorie creștinească ce acumulează valențe duale: primele șapte săptămâni ale Postului Mare, încărcate de durere și marcate de asceză, și următoarele șase săptămâni, până la Rusalii, când lumea creștină sărbătorește bucuria Învierii, a renașterii, a triumfului vieții spirituale.

Sacralitatea calendarului creștin contextualizează pârghii prin care umanul se echilibrează cu cosmosul, prin intermediul unor practici magice și gesturi ritualice preluate din repertoriul pre-creștin: acum se performează cele mai multe dintre actele terapeutice, scenariile magico-religioase pentru fertilizarea holdelor, anihilarea gesturilor malefice ale strigoilor sau ale duhurilor necurate care ar putea duce mana grâului sau mana laptelui de la animalele din gospodărie sau rituri apotropaice și de belșug pentru case și grădini.

Oamenii se primeneau de sărbători, și sufletește și trupește, dar la fel se primenea și casa; apoi se făceau mâncăruri speciale și se performau toate acele obiceiuri care aveau menirea să îi sfințească pe toți ai casei și să facă din sărbătoare un eveniment cu caracter special în viața satului tradițional.²

„La sărbători, tare fain gătam casa,

mai ales patu: puneam pă pat lipideauă mândre cu cipcă, țoale frumoase, în coște și puneam pă el perne, nouă, așe: trii, șase, nouă, tăte cu fețe mândre, așe să găta patu. Și puneam pă părete șterguri mândre, țasute în război, după bilde, tăt după două blide puneam o ștergură, că erau așe, mai mari făcute, și puneam tăt după două blide o ștergură lungă. Și puneam blidele dese, să fie faine. Și puneam pă după ele șterguri și era împodobită casa dă numa – numa. Așe era la Paști și la Crăciun. Unde aveai o cameră dă nu ședeai vara, le lăsaî acolo tăt tîmpu, da acolo unde stăteam și făceam mîncarea, acolo le luam jos”.³

„Femeile numa atunci își puneau ștergurile la blide, de Crăciun și dă Paști. Prima dată să lipea pă jos cu pleavă, și să mătura bine să fie frumos. Femeile își unjeau cu fotoghin scaunele și lădoaietele, să schimbau paietele în paturi, să punea lipideu frumos pă pat, cu cipcă, și să punea pă pat țol de lână, din ala în două culori și aveam perini, nouă, și le puneam așe: trii, trii, trii. Erau perini d-alea cosute frumos pă partea aia care să vedea. Și puneam ștergurile după blide și puneam perdele în feresti, că noi aveam brodate, așe, cu colț”.⁴

„La Paști făceam piroște și ouă roșii. Le vopseam cu coji de ceapă și cu frunze de nuc ori de soc. Și mai făceam câte o pască și duceam pască și ouă și câte on picior de porc și le puneam într-o coșarcă, cu o ștergură mândră și le duceam la beserică și le sfințea popa și după aceie mîncam, că erau sfințite. Câteodată mai puneam și caș, și on picior de porc, frumos, lângă ouă și lângă pască și le sfințea popa la slujbă, nu la Înviere, ce la Slujba Mare. Așe era obiceiul, să mîncăm din ele că-s sfințite. Care avea, tăia și miel”.⁵

Sărbătoarea Paștelui fructifică cu precădere scenarii ale religiei canonice, care constituie, însă, un fundal potrivit pentru performarea unor acte magico-ritualice teurgice. Slujba din noaptea

de Înviere este un reper esențial pentru credincioși iar Sfânta Împărtășanie în ziua de Paști desăvârșeste primenirea spirituală susținută de-a lungul *postului pascal*. Alimentele rituale consumate acum țin de o retorică arhetipală: *mielul*, imaginea lui Hristos, se ducea, în satul arhaic, la biserică, pentru a fi sfințit de preot; *pasca* (colacul de Paști) respecta un cod al purității fără care nu putea fi consacrată religios; *ouăle roșii* amintesc deopotrivă de sângele lui Hristos, ca și de regenerarea ciclică; conotațiile pietale sunt dublate, cum spuneam anterior, de valențe magico-rituale: se spune că cine nu mănâncă miel la Paști, nu va avea noroc în acel an; pasca se frământă și se coace de femei ce performează anterior scenarii de curățenie rituală, atât fizică (spălat, pieptănat, îmbrăcat), cât și spirituală (semnul crucii este replicat succesiv, peste făină, aluat, masă, cuptor) iar pasca se face numai din făină albă, cernută prin sită curată și deasă; în fine, cojile ouălor roșii se pun în apa cu care se spală fetele pe față, să fie frumoase și roșii în obraji, se aruncă în curte și grădină, pentru belșug și rod, se folosesc în scenariile de magie erotică, pentru legarea sau dezlegarea cuplurilor sau în cele de magie premaritală, pentru aflarea alesului și grăbirea căsătoriei.

2. Postul de dinaintea sărbătorii: curățenie sufletească și trupească

Este cunoscut faptul că societatea de tip tradițional conservă într-o mare măsură tipare ale pietății populare, manifestate plenar la nivelul unei religii trăite, nu întotdeauna perfect identificabilă cu învățătura dată de dogmele bisericii, dar străbătută de o mare fervoare. Într-un astfel de context pietal, „ținerea” posturilor atestă un grad înalt al acestei religiozități asumate interior, mai ales că încălcarea unui asemenea precept creștin atrage după sine, în conștiința religioasă a maselor, pedepse dintre cele mai grave

din partea divinității. ⁶

Calendarul popular creștin structurează timpul în secvențe care se succed în așa fel încât perioadele de muncă să alterneze echilibrat cu perioade de răgaz trupesc și sufletesc, iar în economia generală a gestiunii timpului cotidian și a celui festiv, zilele de post reprezintă momente de mare intensitate a pietății colective, jalonând o viață nu doar echilibrată, ci chiar exemplară. Zilele de post erau ținute de toată lumea, dar conștiința pietală mai dezvoltată a femeilor pare să-și pună și aici amprenta; informații ce țin de o istorie a mentalității atestă faptul că toți românii respectau posturile, chiar dacă acestea erau foarte lungi, mâncând în zilele de post numai mâncăruri preparate cu untdelemn, și, deseori, miercurea și vinerea ținând chiar post negru, dar se remarcă faptul că femeile țin posturile cu foarte multă strictețe, la fel ca toate datinile religioase. ⁷

Postul se ținea cu sfințenie, pentru că zilele de post erau considerate ca momente de intensitate maximă a pietății colective, purificatoare prin forța credinței, „ca un reper important în calificarea exemplară a unei vieți creștine”. ⁸

„În post mâncam mămăligă cu mujdei și cu silvoită și cu moare, și plăcintă cu silvoită, și păsulă; atunci nimeni nu mânca de dulce, toată lumea ținea post, și când tăiam porcu nu mâncam, și de erau copii. După ce tăiam porcu, spălăm oalele și lighienele în care lucram cu carnea, le spălăm cu leșie, că era post și după aceea nu puteam face mâncare de post în vasele alea în care o fost carnea... le leșiem cu leșie în oală, să nu mai aibă unsoare păiele și după aceea făceam iară mâncare de post în oalele alea. Aveam linguri de lemn și și alea le leșeam, să nu rămână nimic păiele uns. Nici la copii nu să dăcea din porc nimic până în sara de Crăciun. Atunci făceam sărmale cu orez și mâncam prima dată de dulce după post”. ⁹

„Postu o fost post. Nu era danț și bă-

trânii fierbeau vasele cu leșie să nu fie cu dă dulce pă ele. Până la Paști nu mâncam clisă ori carne... mai mâncam, poate, câte on pic de lapte, da carne și clisă, nu. Nici nu am avut clisă atunci, că dacă o fost o bucată, o ținut-o să fie la Paști, la sarmale. Mâncarea aceie o fost mai sănătoasă. Făceam în tătă dimineața mămăligă... mai puneam câteodată, după ce tăieam porcu, câte o jumărucă de clisă, da altfel era numa goală, ori cu lapte”. ¹⁰

Astfel, pentru sentimentul religios al comunității țărănești, „păstrarea și practicarea posturilor, alături de respectarea sărbătorilor și a prezenței exemplare la fenomenul liturgic, este un vot care califică viața creștinului și a comunității”. ¹¹

Dat fiind faptul că sensibilitatea religioasă proprie comunității tradiționale era una ce valoriza postul în cele mai categorice dintre atributele sale, alimentele de post erau numeroase și se consumau de către toți membrii familiei, mai ales că exista o perspectivă creștină pentru înțelegerea postului ¹², dar trebuie remarcat că de cele mai multe ori consumul lor era supravegheat de femeia din casă, mamă sau soție. Ea era cea care pregătea mâncarea pentru întreaga familie și de ea depindea dacă această mâncare era consumată cu plăcere. Grija ei pentru ca alimentele de post să nu se amestece cumva cu cele de dulce era semnificativă și, de altfel, se știe că în bucătăria tradițională până și *lingurile* aveau două despărțituri: într-o parte se puneau lingurile de post și în altă parte lingurile cu care se mânca de dulce.

Cu precădere în perioadele de post, dar și în restul zilelor, se consumau mari cantități de cartofi și fasole; fasolea, *cu par* sau *fără par* (*cu viță* sau *fără viță*) se cultiva fie în grădinile de legume, fie printre *șirele* de porumb. Atât timp cât în grădină era fasole verde, practic ciorba de fasole nu lipsea din hrana aproape zilnică; toamna și iarna se consumau, însă, cantități mari de fasole uscată, boabe, fie

albă fie *tărcată*, fie în ciorbe, fie scăzută. Cartofii se cultivau fie în grădina de zarzavat de lângă casă, pentru a fi mai ușor de recoltat pentru hrana zilnică, fie pe loturi din afara gospodăriei, alese cu grijă pentru condițiile de sol pe care această cultură le reclama. Cartofii se depozitau, apoi, împreună cu varza, morcovii și sfecla roșie în beciuri sau pivnițe.

Femeile găteau în perioadele de post ciorbe și mâncăruri scăzute: „no, ce faceam, făceam *zamă dă păsulă verde* când iera, când nu, *dă păsulă uscată*, și *zamă dă hiribe*. Apoi mai făceam și *mămăligă de hiribe*. Fierbeam bine cartofii și-i zdrobeam. Câte unii aveau *zdrobalău* dăn ala, mare, cu picioare, ca un fel de scaun dă lăut, da noi nu aveam numa unu mic, ori le zdrobeam cu furculița; și prăjeam în *cratița cea de tuci* o ceapă mare, în *oloi*, cu multă *poprică roșie*, dulce, și sare, și le amestecam și făceam, așa *mămăligă dă hiribe*; era tare bună cu *morături*, cu *pepeni* ori cu *curechi morat*. Tot în post făceam *laște*: făceam aluat, ca cel de *pătură*, de tăieței, dar fără ou, și-l întindeam tare cu sucitoarea pe lopitău și apoi puneam câte on vârf de lingură de *silvoiz așe*, pă șire; după aia puneam iară o foaie de aluat pă deasupra și apăsam bine în jurul silvoizului și după aia tăiam cu cuțitu și ieșeau pătrățele mai mari, cu dulceața în mijloc. Le fierbeam și după ce le strecuram le puneam în pesmet prăjit și ierau tare bune”.¹³ Tot de post se mai găteau și ciuperci, în special *hribe*, *copite*, *oiște* sau *ghebe*, dar și *bureți de prun*, *galbeni* sau *creasta cocoșului*. Ciupercile se adăugau într-o tocăniță consistentă de legume, și astfel se gătea *topala* de bureți.

Denumite *piroște*, *păpușoi*, *keoaște*, *boace*, *găluște*, cu păsat, cu orez sau cu amestecul celor două, sarmalele erau o mâncare ce se consuma mult în zonă. În zilele de post, se făceau sarmale de post, unse doar cu ulei, gustul bun fiind dat de ceapa prăjită și de condimente; altfel, sarmalele se făceau cu carne, mai

ales cu carne afumată, tăiată în bucățele mărunte.

3. Sângiorzul (23 aprilie): anul acesta, cu o zi înaintea Paștilor

Sărbătorile de primăvară sunt marcate în mod special de seme ale fertilității și fecundității, mai ales ca urmare a suprapunerii unui tipar mental peste realitatea naturală: renașterea naturii motivează și definește scenarii de renaștere similară și în succesiunea temporală a vieții umane, marcate în viața comunitară a satului tradițional prin acte cu caracter ritual sau cel puțin cu reminiscențe ale unei gândiri de tip ritualic.

Sfântului Gheorghe i se închină, în tradiția populară o sărbătoare de acest tip, în care ciclicitatea naturii tinde să-și pună amprenta și pe viața cotidiană. Sângiorzul (23 aprilie) marchează, printre altele începutul anului pastoral, „vara” păstorilor ținând de la Sângeorz până la Sănmedru. Marcând în mod simbolic un început, Sângeorzul debutează în stil belicos, cu o luptă între strigoii. Momentul este unul esențial pentru activitatea ritualică feminină, privită în sens dual: mai întâi, „de Sângiorz să bat strigoile cu cortenciurile, să să împartă pă roada câmpului și pă laptele vacilor”.¹⁴ Alteleori, strigoaicele - femei rele, vrăjitoare periculoase - hălăduiesc în noaptea de dinaintea Sângiorzului făcând răutăți și bătându-se între ele cu limbile de la melițe și, de aceea, în perioada aceasta trebuie ascunse melițele; alte strigoaice umblă să ia laptele vacilor, de la gospodarii din sat. Într-un proces de similitudine magică, femeile strigoaice pot umbla goale prin câmp, adunând roua, dar, în fapt ele adună laptele vacilor. Într-o asemenea eferescență malefică, totul trebuie păzit: casa, grajdul cu vacile, oile, oamenii, astfel încât „de Sfântul Gheorghe se face risipă de pelin, rostopască, leuștean usuroi...” dar și de ramuri verzi.¹⁵

Momentul este unul clar de început, în toate sectoarele vieții comunitare: acum se formează turmele pentru vârat, se tocnesc ciobanii și vâcarii, se repară stânele, se măsoară laptele oilor pentru a se stabili câștigul proporțional al proprietarilor și tot acum se aprinde focul viu; uneori tot acesta este și semnalul pentru începutul semănatului la anumite culturi, de exemplu al porumbului; în fine, tot acum se tocnesc slujile: la Tusa momentul era unul foarte important pentru că se tocmeau copiii săraci din satele vecine ca să grijească vacile sau ca să facă diverse munci casnice, adică „se băgau slujii pe un an de zile”.¹⁶

Degradarea timpului este acum stopată și urmează un moment de început pentru nașterea și purificarea anuală, la toate palierele naturalului și umanului deopotrivă. Tocmai de aceea, ipostazele vegetale sunt multiple și se materializează în utilizarea rituală a unor ramuri verzi care pot fi de tei, salcie, stejar, fag, *pospan*, *salsău* sau orice creangă verde, cărora li se conferă virtuți apotropaice și de stimulare a vieții. Astfel, „de Sângiorz se pune verdeață la poiată, să nu strice strigoile vacile, da se pune și la fereste și uși, la casă, să nu intre răul și să fie verdeață și bine în casă tăt anu”.¹⁷ Des întâlnit este rugul (trandafirul sălbatic), pomenit și în descântecelor terapeutice pentru animale, care se așează la Sângiorz la porți, uși și ferestre „ca să nu intre duhu necurat, strigoile, moroile ori alte răuri în casă”.¹⁸

Folosirea ramurilor verzi, uneori protectoare, alteori udate simbolic și ritualic, semnaleză suprapunerea unor vechi culte dendrolatrice și a totemismului arboricol, peste vechi rituri agrare cu finalitate fertilizatoare și regeneratoare, așa cum poate fi decipitate aceste trepte de asumare rituală a unei măști vegetale practicate multă vreme în unele dintre satele sălăjene - goțoii sau vlojii, feciorii îmbrăcați în ramuri verzi și udați în ziua

de măsurușul oilor de întreg satul. În aceeași ordine mentalitară se înscriu și folosirea ramurilor verzi în alte sărbători de primăvară, așa cum se întâmplă la Florii, deși aici peste scenariul precreeștin, cu valențe de magie a fertilității s-au suprapus și elemente creștine, biblice: „la Florii se duc mățișori la biserică și apoi se sfințesc și se duc acasă. Și dacă îi pui la icoane ori la cruce, ori la fereastră, feresc casa de necazuri tot anul”.¹⁹

Camelia BURGHELE

¹ Ernest Bernea - Spațiu, timp și cauzalitate la poporul român, București, 1997, p. 197 - 199.

² Vasile Băncilă - Duhul sărbătorii, București, 1996, p. 47 - 67.

³ Nana Jenica Barbolovici, a Velenii, Chilioara - Sălaj.

⁴ Nana Rozuca Bicăzan, a Bumbului, Chilioara - Sălaj.

⁵ Nana Rozuca Bicăzan, a Bumbului, Chilioara - Sălaj.

⁶ Toader Nicoară - Transilvania la începuturile timpurilor moderne (1680 - 1800). Societate rurală și mentalități colective, Cluj, 1997, p. 109 - 110.

⁷ Doru Radosav - Sentimentul religios la români, Cluj, 1997, p. 221.

⁸ Doru Radosav - op. cit., p. 221.

⁹ Nana Măria Sabou, a Gligoresii, Chilioara - Sălaj.

¹⁰ Nana Jenica Horincar, a Dorucului, Chilioara - Sălaj.

¹¹ Doru Radosav - op. cit., p. 223.

¹² Discuții ample despre rigorile alimentate ale postului asumate ca o probă de rezistență morală, despre post ca un ritual de purificare sau despre ipostaza ascetică a postului, interval temporal premergător sărbătorii, oferă volumul Ofeliei Văduva - Pași spre sacru. Din etnologia alimentației românești, București, 1996, p. 101 - 117.

¹³ Ludovica Gui, Valcău de Jos - Sălaj.

¹⁴ Nastasia Oltean, Rus - Sălaj.

¹⁵ Irina Nicolau - Ghidul sărbătorilor românești, București, 1998, p. 46 - 47.

¹⁶ Traian Vedinaș - Sistemul culturii țărănești, Cluj, 2000, p. 68.

¹⁷ inf. Nastasia Oltean, Rus - Sălaj.

¹⁸ inf. Viorica Chirilă, Marin - Sălaj.

¹⁹ inf. Nastasia Oltean, Rus - Sălaj.

Iuituri din Drighiu

1. Neamu meu îi neam de treabă
Când s-adună ai faci-o habă,
Neamu meu îi neam de rand
Când s-adună ai faci-un târg.

2. Țucute nemuțu meu
Că de tîni nu mi greu,
Nici în deal, nici în părau
Că te știu că ești de-al meu.

3. Neamu meu și viața me
Dragă-i la tătă lume,
Neamu meu și a me vițuță
La tătă lume-i drăguță.

4. Cui îi place a lucra
Îi place și a juca
În tătă duminica.

Laura Valea și Paul Ionuț Gal – soliști ai ansamblului „Barcăul”

5. Iuim că ni să cade
Că suntem mândru-mbrăcate,
Cu poalile-npăturate
Numa trăbă scutate.

6. Place-mi mi-i unde-am venit
Cu cine m-am întâlnit,
Place-mi mi-i unde am intrat
Și cu cini m-am aflat.

7. Leneșe-i frumoasă tare
Nici un pic dă lucru nare
Numai ședi la oglindă
Și să vadă dacă-i mândră.

8. Scoală leneșă din pat
Și-ti fă prânzul la bărbat,
Că el dă mult s-o sculat
Și lucru ți l-o lucrat.

9. Lucră maică ce-i lucra
După slugă nu mă da,
Cătu-i sluga dă frumoasă
A lui pană-i tăt mai jos,
Cel găzdac, cătu-i dă hâd
Tăt a lui pană-i dă rînd.

10. Pânce-s neagră și bărnaci
Nu mă dau pă ce cu vaci,
Pânce-s neagră și micuță
Nu mă dau pă ce avută.

11. Pânce-s neagră bărnăcuță
Nu-s la tăt ciufu drăguță,

12. Dute acasă tu săracă
Că te râde ce găzdacă,

Pânce ți-am fost badi ție
Te-am crezut de omenie,
Badi omenia ta
Bago-n ochii mâneta
Omenia dă la tine
Bago-n ochii cui te ține.

Lasă rădă cât o vre,
I-am cosut spăcel pă ie,
Și șirile după cot
I le-am făcut pântr-un zlot,
Și ciuru după la poale
Le-am făcut pântru unsoare.
Dar tortu cum și lo tors,
Coborând pă scară-n jos
Cu dă dulci cu dă post.

13. Scoală leneșă din pat
Ciurda-i pă din jos de sat,
Ciurda-i pă Lipai-n sus
Tu vacile nu le-ai mulș.

14. Zi hididiș dă-nvârtit
Că pământu-i bătucit
Și joc și io cu bade
Și cu noi tătă lume.

„Avem ce-duce la nuntă / Dă trii zâle nu să ciuntă”

15. Când la danț m-arădiesc,
Cu poalile vâjâiesc,
Cu poalile roată-mi fac
Și la tătă lumea plac.

16. Iuim, iuim gura nu ne-o șinălim
Ce frumoasă nu se-n dură
Că s-a spârteca la gură,
Dă s-a spârteca om coase
Noi om rămânea frumoase.

17. Săracă fată săracă,
Ie cu mâna ei se-mbracă,
Da fata bogatului
Dă-o in mâna dracului,
Vinde-o vacă și-un vițel
Și-ș ia poale și spăcel.

18. Drăguța din altu sat
Ca și grău cumpărat,
Drăguța din satu tău
Ca și pita ce dă grău.

19. Cini be și nu se-mbată
Doamne bună minti poartă,

20. Bărbatu meu nu-i bărbat
Că-i inger din cer picat,

- Io băui și mă-mbătai
Doamne re minti purtai.
- 21.Țucul pă bărbatu meu
Că de când m-am măritat
Nici o palmă nu mi-o dat,
Numai una cu pumnu
Și m-o făcut ca briciu,
Numai una cu cureaua
Și m-o făcut ca nuiaua.
- 23.Când o văd pă mândra gata
Mi să dă clopu d-a roata,
Când o văd mărgând la moară
Ochii după ie îmi zboară.
- 25.Asta fată bini joacă
C-o mâncat un blid dă scoacă
Și-o tileagă dă păsulă
Și strigă că nu-i sătulă.
- Când îi vine ciuda lui
Îi ingeru dracului.
- 22.Facu-mi voia aci și aici
Acasă nu știu ce-o fi
Ori m-a plânge pruncuțu
Ori ma bate bărbatu,
Da pruncuțu nu mi-a plânge
Bărbatu-n brațe m-a strânge.
- 24.Hop șa, hei șa,
Și-o sărută pă mândra,
Sara și dimineața.
- 26.Bate cizma la tureac
Și s-audă la Uileac,
Bati cizma la căpută
Și s-audă pân la Hută.

Dionis Oros – solist al ansamblului „Barcăul”

- 27.Joacă mă pă fata ce,
N-aștepta să zăcă ie,
Că și zăcă i rușini,
Dac-o joci îi pare bini.
- 28.Joacă mă pă fata Oanii
C-a venit Oana cu banii
Și ți-a pune bani-n clop
Și nu stei fata-n loc.
- 29.De-ar ști da cu coasa-n iarbă
Cum știu țuca fata-n barbă
Fata-n barbă o știu țuca
Da cu coasa nu știu da.
- 30.Daț-ar Dumnezeu bădiță
Șapte boi și-o bivoliță,
Șapte boi și-o vacă neagră
Și-o muiere tăt beteagă.
Șapte boi și-o bivoliță
Și-o muiere curvuliță.

31. Cine-n lume nu iubește
La ce foc se spovedește
Că io când m-oi spovedi
Șapte popi mi-or trebui
Șapte popi din șapte sate
Să mă spele dă păcate,
Unul fie unguesc
Și nu știe ce vorbesc.
32. Cucuruz cu tica-n sus
Țucu-i ochii cui l-o pus
Dă l-o pus cu patru boi
Țucu-i ochii amândoi
Dă lo pus cu patru vaci
Țucu-i ochii lui cei dragi.
33. Tu Floriță, tu Floriță
Ai ajuns și soacră mică,
Socăcițele din sat
Au venit la ajutor
Ori suci păturile!
Ori umple și teoaștili.
34. Socăcițele din sat
Io vă primesc cu mult drag
Și face-ți mâncăruri bune
Și nu vă hulească nime.
35. Tătă vara-m săcerat
Am săpat și-am adunat
Avem ce-duce la nuntă
Dă trii zăle nu să ciuntă.
36. Socăcițe, socăcițe,
Ne faceți tiaoști din viță
Și le umpleți cu pisat
Pă nuntași îi săturați.
37. Socăciță și triești
Ne-ai făcut mâncări domnești.
Ne-ai făcut mâncări alese
Ca la niște-mpărătese
38. Sedeți feti pă gunoi
Până or fi Paștili Joi,
Ș-om vini și după voi,
Ori atunci, ori nu atunci,
Pâno faci plop nuți.
39. Duceți-o, țucațio-n cur,
Că la noi o fost dăstul,
Cât o fost la noi în sat
Numai lucru, n-o lucrat,
Ci șide cu mândru-n pat.
40. Hegheduș și nu zâci rău
Camu sara-i șiratău,
Zâne hegheduș mai bine
Ca și joaci orișicini.
41. Nu vă uitați cătă noi
Baji-să păsula-n voi
Păsuliță cu îngroșală
Și dracu în pielea goală,
Păsuliță cu oțet
Și dracu cu puț cu tăt.
42. Mireasă mirili tău
Poati fi solgăbirău
Dar pă care l-ai lăsat
Poati fi păcurar în sat.
43. Io da-si fi nănaș mari
N-aș sta ca pietrocu-n vale
Ci m-aș sui pă pietroc
Și-aș lua fina la joc.

Culese de: **Prof. Gavril NEAGA**

Expoziția de Artă Populară a Ilenei Grațiana Pop

Editat de Centrul de Cultură și Artă al județului Sălaj
Zalău, P-ța Iuliu Maniu, Nr. 4; Tel./Fax: 0260-612.870

Expoziția de Artă Populară a Ilenei Grațiana Pop

Adresa: Satul Ciumărna, Nr. 230/A, Comuna Românași, Județul Sălaj

Telefon: 0753/109.890

E-mail: popgratiana@yahoo.com